

ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها به عنوان شاخصی از میان‌رشتگی

مطالعه موردی مجله‌های ایرانی علوم اجتماعی و انسانی

دکتر محمدمبین عرفان‌منش^۱، مرضیه مروتی اردکانی^۲، سپیده ایرانی^۳

چکیده

هدف: اعضای هیئت تحریریه از جایگاه بسیار مهم و تأثیرگذاری در جوامع علمی برخوردارند. هدف از پژوهش حاضر مطالعه ترکیب و ماهیت میان‌رشته‌ای اعضای هیئت تحریریه مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در گروه علوم انسانی و اجتماعی است.

روش پژوهش: این پژوهش به صورت کاربردی و با استفاده از شاخص‌های علم‌سنجی انجام شده است. جامعه پژوهش از ۵۱۸ مجله ایرانی در ۱۸ حوزه موضوعی مختلف علوم انسانی و اجتماعی تشکیل شده است که اطلاعات مربوط به اعضای هیئت تحریریه آنها با مراجعه به وبسایت مجله‌ها قابل دسترسی و ملاحظه بود. همچنین داده‌های مربوط به شبکه استنادی مستقیم حوزه‌های موضوعی، از پایگاه وب علوم گردآوری شد.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد ۲۵۷۳ پژوهشگر در ۵۱۸۸ منصب عضویت هیئت تحریریه مجله‌ها حضور داشته‌اند (میانگین ۱۰ عضو برای هر مجله). بیشترین میزان حضور اعضای هیئت تحریریه وابسته به مؤسسه‌های خارجی، مربوط به مجله‌های حوزه ادبیات و زبان‌ها (۱۲/۹۷٪) است. به‌طورکلی پژوهشگرانی از ۳۳ کشور دنیا در ترکیب هیئت

۱. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)
amin.erfanmanesh@gmail.com

۲. مربی، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه زابل، زابل، ایران، morovati@uoz.ac.ir

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران irani.s65@gmail.com

تحریریه مجله‌های علوم انسانی کشور حضور دارند که بیشترین عضویت متعلق به کشورهای آمریکا، انگلستان و فرانسه است. از سوی دیگر، پژوهشگرانی از ۱۵۷ مؤسسه خارجی و ۱۴۸ مؤسسه داخلی در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی کشور حضور دارند که پژوهشگران دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبایی و آزاد اسلامی در این زمینه بیشترین سهم را دارند. بررسی مرتبه علمی اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها نشان می‌دهد ۱۰/۶۴٪ مرتبه استادیاری، ۴۳/۴۵٪ مرتبه دانشیاری و ۴۵/۹۱٪ مرتبه استادی دارند. همچنین یافته‌ها بیانگر این است که ۵۸/۸٪ پژوهشگران تنها در هیئت تحریریه یک مجله عضویت داشته‌اند. بیشترین حضور اعضای هیئت تحریریه با تخصص‌هایی متفاوت از موضوع مجله‌ها، مربوط به مجله‌های حوزه کتابداری و آرشیو است. به بیان دیگر ۳۷/۴٪ اعضای هیئت تحریریه مجله‌های حوزه کتابداری و آرشیو دارای تخصص در رشته‌های دیگر هستند.

نتیجه‌گیری: پژوهش حاضر نشان داد میان تنوع تخصص اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها و ماهیت میان‌رشته‌ای آن حوزه، تناسب و رابطه آماری معناداری وجود ندارد.

کلیدواژه‌ها: هیئت تحریریه، میان‌رشته‌گی، مجله‌های علمی پژوهشی، مجله‌های علمی ترویجی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ علوم انسانی، علوم اجتماعی.

مقدمه

سردبیر، اعضای هیئت تحریریه و داوران مجله‌های تخصصی جایگاه بسیار مهم و تأثیرگذاری در جوامع علمی دارند. مقاله‌های منتشرشده در مجله‌های علمی پس از طی فرایند هم‌ترازخوانی^۱ و انتشار، به‌طور گسترده از سوی پژوهشگران دیگر مورد استفاده قرار گرفته‌اند و می‌توانند در روند آتی علم تأثیرگذار باشند. چه بسا تصمیم اشتباه داوران و اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها در عدم انتشار مقاله‌های معتبر و یا برعکس انتشار مقاله‌های فاقد صحت و اعتبار علمی مناسب، در بلندمدت تأثیر منفی بر صحت و کیفیت علم داشته و بر عملکرد و جایگاه پژوهشگران و مؤسسات نیز تأثیرگذار باشد. اعضای هیئت تحریریه، افرادی هستند که مدیریت فرایند هم‌تراخوانی و مسئولیت محتوای مجله‌های علمی را برعهده دارند. این افراد از طریق تصمیم‌گیری، سیاست‌گذاری و تدوین خط‌مشی عملکرد مجله‌های علمی، می‌توانند بر فرایند تولید و

انتشار دانش در حوزه‌های مختلف علمی تأثیرگذار باشند (پیرسون^۱ و همکاران، ۲۰۰۶). از این رو، در برخی از پژوهش‌های پیشین القاب دیده‌بانان علم^۲، ناظران حرفه^۳ و شکل‌دهندگان اندیشه^۴ به این افراد نسبت داده شده و جایگاه این افراد در جهت‌گیری آینده حوزه‌های علمی مورد تأکید قرار گرفته است (بورگس و شاو^۵، ۲۰۱۰؛ ستگمایر، پالمرو اسندلفت^۶، ۲۰۱۱).

از آنجا که سردبیر و اعضای هیئت تحریریه مجله‌های علمی بر اساس تخصص و دانش گسترده در حوزه موضوعی مجله انتخاب می‌شوند، عضویت این افراد می‌تواند نشان‌دهنده جایگاه علمی و تخصصی بالای آنان باشد. به بیان دیگر، وجود این افراد می‌تواند سبب افزایش وجهه^۷ مجله‌ها شود و در تصمیم‌گیری نویسندگان در انتخاب مجله به منظور انتشار یافته‌های پژوهشی تأثیرگذار باشد.

از سوی دیگر، در سال‌های اخیر مطالعات میان‌رشته‌ای گسترش زیادی یافته است. میان‌رشتگی^۸ داعیه جامع‌نگری و حل مسائلی را دارد که شاخه‌های مختلف علمی به تنهایی قادر به حل آنها نیستند (قاسمی و امامی میبدی، ۱۳۹۴). مجله‌های علمی به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی اشاعه‌دهنده یافته‌های پژوهشی نیز از میان رشتگی بی‌بهره نبوده و در سال‌های اخیر شاهد افزایش رویکرد میان‌رشته‌ای مجله‌های علمی در سطح داخلی و بین‌المللی بوده‌ایم. امروزه بسیاری از مجله‌های علمی با استقبال از پژوهش‌های میان‌رشته‌ای، به انتشار چنین مقاله‌هایی روی آورده‌اند. از آنجا که مقاله‌های پژوهشی دارای رویکرد میان‌رشته‌ای می‌توانند برای قشر عظیمی از پژوهشگران حوزه‌های موضوعی مختلف جالب باشند، احتمال خواندن و به تبع آن

1. Pearson
2. Science Gatekeepers
3. Career's Supervisors
4. Opinion Formers
5. Burgess & Shaw
6. Stegmaier, Palmer & Assendelft
7. Reputation
8. Interdisciplinarity

استناد به این مقاله‌ها نیز بیشتر بوده و این امر می‌تواند در افزایش شاخص‌های علم‌سنجی مجله‌های علمی نظیر ضریب تأثیر^۱ نیز مؤثر باشد (لیدسدورف و رافولز^۲، ۲۰۱۱).

مجله‌های علمی در راستای انتشار مقاله‌های دارای رویکرد میان‌رشته‌ای، نیازمند دارا بودن ترکیب متنوعی از اعضای هیئت تحریریه و داوران با تخصص‌های موضوعی مرتبط هستند. آنچه زمینه‌ساز پژوهش حاضر شد، پاسخگویی به این پرسش بود که آیا میان تنوع تخصص اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها و ماهیت میان‌رشته‌ای آن حوزه تناسبی وجود دارد؟ مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد تاکنون تنوع ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها و همخوانی آن با ماهیت میان‌رشته‌ای حوزه‌های موضوعی مختلف، مغفول مانده و کمتر پژوهشی با چنین رویکردی مسئله میان‌رشته‌ای علوم را مورد مطالعه قرار داده است. در این راستا، پژوهش حاضر بر آن است تا از طریق مطالعه ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌های علمی در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی کشور، به مطالعه ماهیت میان‌رشته‌ای این علوم بپردازد. اهدافی که پژوهش حاضر به دنبال تحقق آنهاست، عبارتند از:

- هدف اول: ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی؛

- هدف دوم: تعیین پژوهشگران دارای بیشترین عضویت در هیئت تحریریه مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی؛

- هدف سوم: تعیین مؤسسه‌های دارای بیشترین عضویت در هیئت تحریریه مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی؛

1. Impact Factor

2. Leydesdorff & Rafols

- هدف چهارم: تعیین کشورهای دارای بیشترین عضویت در هیئت تحریریه مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی؛

- هدف پنجم: آگاهی از ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی از نظر تخصص موضوعی و مطابقت آن با ماهیت میان‌رشته‌ای این حوزه‌ها.

پیشینه پژوهش

جستجوی پژوهشگران در منابع و پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی درخصوص پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌های علمی و میان‌رشته‌ای علوم، با نتیجه‌ای همراه نبود. با وجود این، برخی پژوهش‌ها درخصوص ویژگی اعضای هیئت تحریریه مجله‌های علمی انجام شده است که در ادامه به آن اشاره می‌شود. در تنها مورد بازیابی شده «عرفان منش و نوجوان» (۱۳۹۵) در مطالعه میزان رؤیت‌پذیری بین‌المللی مجله‌های ایرانی نمایه‌شده در پایگاه گزارش استنادی مجلات ۱، ترکیب اعضای هیئت تحریریه این مجله‌ها را نیز بررسی کردند. یافته‌های پژوهش نشان داد ۶۶/۴٪ اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها در زمان انجام پژوهش را پژوهشگران ایرانی و ۳۳/۶٪ باقی‌مانده را پژوهشگران خارجی تشکیل می‌دهند. این پژوهشگران بیان می‌کنند برخی از مجله‌های کشور اگرچه در پایگاه‌های اطلاعاتی و استنادی بین‌المللی نمایه می‌شوند، از نظر ترکیب اعضای هیئت تحریریه در سطح بین‌المللی قرار ندارند.

برخلاف پژوهش‌های معدود انجام‌شده در کشور، مطالعه اعضای هیئت تحریریه مجله‌های علمی، موضوع پژوهش‌های متعددی در خارج از کشور بوده است. برخی از پژوهش‌های پیشین به مطالعه ارتباط میان شاخص‌های عملکرد مجله و عملکرد

اعضای هیئت تحریریه آن می‌پردازند. در پژوهش «پاگل و هودتز»^۱ (۲۰۱۱) وجود رابطه آماری معنادار و مثبت میان ضریب تأثیر^۲ مجله‌های حوزه بیهوشی و شاخص هیرش^۳ اعضای هیئت تحریریه این مجله‌ها مورد اشاره قرار گرفت. یافته‌های این پژوهش همچنین نشان داد اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها با ضریب تأثیر بالاتر از میانه این حوزه، نسبت به اعضای هیئت تحریریه مجله‌های با ضریب تأثیر پایین‌تر از میانه این حوزه، از تعداد مقاله، تعداد استناد و شاخص هیرش بیشتری برخوردار بوده‌اند. یافته‌های مشابهی نیز در مطالعه مجله‌های حوزه‌های بازرگانی (چان، فوک و پن^۴، ۲۰۰۱) و روان‌شناسی (وینراچ^۵ و دیگران، ۲۰۰۶) گزارش شده است.

در برخی دیگر از پژوهش‌های پیشین، رابطه میان عملکرد پژوهشی دانشگاه‌ها و تعداد اعضای هیئت علمی آنها که به عنوان عضو هیئت تحریریه در مجله‌های مختلف فعالیت می‌کنند، بررسی خواهد شد. از آن جمله می‌توان به مطالعه «چان و فوک»^۴ (۲۰۰۳) در حوزه بازرگانی اشاره کرد که رابطه آماری معنادار و مثبتی میان کمیّت و کیفیت تولیدات علمی دانشگاه‌ها و فعالیت پژوهشگران آنها به عنوان عضو هیئت تحریریه مجله‌ها گزارش می‌کنند. نتایج مشابهی نیز در پژوهش‌های «اوربانیک»^۶ (۲۰۰۵) در حوزه علوم ارتباطات و «تريشمن^۷ و دیگران» (۲۰۰۰) در حوزه بازرگانی گزارش شد. به عقیده اوربانیک (۲۰۰۵) در انجام مطالعات علم‌سنجی می‌توان افزون بر شاخص‌های موجود، رتبه و جایگاه دانشگاه‌ها را بر اساس تعداد اعضای هیئت تحریریه آنها نیز بررسی کرد. ترکیب بین‌المللی اعضای هیئت تحریریه مجله‌های علمی نیز در برخی از پژوهش‌های پیشین بررسی شده است. «نيسونگر»^۸ (۲۰۰۲) در مطالعه تعدادی از مجله‌های حوزه‌های علوم سیاسی،

1. Pagel & Hudetz

2. Impact Factor

3. H-index

4. Chan, Fok & Pan

5. Weinrach

6. Urbanic

7. Trieschmann

8. Nisonger

بازرگانی و ژنتیک بیان می‌کند که ماهیت بین‌المللی ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها و حضور افرادی از کشورهای مختلف الزاماً تأثیر مثبتی بر عملکرد کیفی این مجله‌ها نداشته است. «کیم»^۱ (۲۰۱۰) نیز رابطه آماری معناداری میان ترکیب بین‌المللی اعضای هیئت تحریریه مجله‌های کشور کره جنوبی و تأثیرگذاری استنادی و ضریب تأثیر این مجله‌ها مشاهده نکردند. با وجود این، «موریس»^۲ (۱۹۹۹) عقیده دارد وجود پژوهشگران بین‌المللی در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌ها می‌تواند در جذب پژوهشگران هموطن آنها به منظور انتشار در مجله‌های مذکور مؤثر باشد. همچنین (سیندلی، شوبرت و براون، ۳، ۱۹۸۲) از تعداد کشورها و درصد اعضای خارجی حاضر در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌ها به عنوان شاخصی جهت ارزیابی عملکرد مجله‌ها نام می‌برند.

جغرافیای ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌های بین‌المللی نیز توسط پژوهشگرانی مانند «اوزبیلگین»^۴ (۲۰۰۴) و «برایان و جونز»^۵ (۲۰۰۸) مطالعه شده است. همچنین بررسی ویژگی اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها در حوزه‌های موضوعی مختلف، موضوع پژوهش‌هایی در گذشته بوده است. از جمله، می‌توان به پژوهش «پاردک»^۶ (۲۰۰۲) در حوزه‌های روان‌شناسی و جامعه‌شناسی، «هاردین»^۷ و دیگران (۲۰۰۸) در حوزه مالی و «بورگس و شاو» (۲۰۱۰) در حوزه مدیریت و بازرگانی، اشاره کرد.

در جمع‌بندی پژوهش‌های پیشین می‌توان بیان نمود که مطالعه اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها به عنوان مهم‌ترین دست‌اندرکاران و سیاست‌گذاران مجله‌های علمی، اهمیت زیادی دارد. پژوهش حاضر درصدد است این موضوع را بررسی کند که آیا مجله‌های علمی حوزه‌های موضوعی دارای ماهیت میان‌رشته‌ای بالا، از ترکیب هیئت تحریریه متنوع و دارای تخصص‌های مرتبط برخوردارند یا خیر؟ به عبارت دیگر، آیا

1. Kim

2. Morris

3. Zsindely, Schubert & Braun

4. Ozbilgin

5. Briann & Jones

6. Pardeck

7. Hardin

می‌توان تنوع تخصص اعضای هیئت تحریریه مجله‌های علمی را به‌عنوان نمادی از ماهیت میان‌رشته‌ای آن حوزه علمی قلمداد کرد؟ از آنجاکه تاکنون مطالعات بسیار معدودی در این زمینه در داخل کشور انجام شده است، پژوهش حاضر تلاش دارد تا اطلاعات مفیدی را در خصوص ترکیب تخصصی و ویژگی اعضای هیئت تحریریه مجله‌های کشور در اختیار جامعه علمی قرار دهد.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر به صورت کاربردی و با استفاده از شاخص‌های علم‌سنجی انجام گرفته است. جامعه پژوهش از مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در گروه علوم انسانی و اجتماعی تشکیل شده است. بررسی سامانه ارزیابی مجله‌های^۱ وابسته به کمیسیون مجلات علمی وزارت علوم نشان می‌دهد تا انتهای سال ۱۳۹۴، تعداد ۶۴۴ عنوان مجله دارای رتبه علمی پژوهشی یا علمی ترویجی در ۱۸ حوزه موضوعی مختلف علوم انسانی و اجتماعی در حال انتشار هستند. برای گردآوری داده‌های پژوهش، وب‌سایت هر مجله به طور جداگانه بررسی شده و اطلاعات مربوط به اعضای هیئت تحریریه این مجله‌ها استخراج و در نرم‌افزار مایکروسافت اکسل^۲ ذخیره شد. از مجموع ۶۴۴ مجله بررسی شده، تعداد ۱۲۶ عنوان یا دارای وب‌سایت مشخص نبودند و یا اطلاعات اعضای هیئت تحریریه آنها در وب‌سایت مجله مورد اشاره قرار نگرفته بود. بنابراین ۱۲۶ مجله مذکور از جامعه پژوهش حذف شده و تمامی ۵۱۸ مجله دیگر که اطلاعات اعضای هیئت تحریریه خود را ارائه می‌دادند، مورد مطالعه قرار گرفتند. در این پژوهش شاخص‌های زیر برای مطالعه اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها در هر یک از ۱۸ حوزه موضوعی علوم انسانی و اجتماعی کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد:

- تعداد کل اعضای هیئت تحریریه؛

1. <http://journals.msrt.ir/>

2. Microsoft Excel

- تعداد و درصد اعضای هیئت تحریریه وابسته به مؤسسات داخلی؛
- تعداد و درصد اعضای هیئت تحریریه وابسته به مؤسسات خارجی؛
- مرتبه علمی اعضای هیئت تحریریه (استادیار، دانشیار و استاد)؛
- تعداد دانشگاه‌های دارای عضو هیئت تحریریه؛
- تعداد و درصد اعضای هیئت تحریریه از همان حوزه موضوعی؛
- تعداد و درصد اعضای هیئت تحریریه از سایر حوزه‌های موضوعی؛ و
- تعداد حوزه‌های موضوعی دارای عضو هیئت تحریریه در مجله‌های حوزه مورد

بررسی.

از سوی دیگر، برای مطالعه ماهیت میان‌رشته‌ای حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی کشور، از داده‌های موجود در پایگاه وب علوم^۱ وابسته به مؤسسه تامسون رویترز^۲ استفاده شد. از آنجا که نمایه استنادی جامعی که حاوی داده‌های مربوط به موضوع مدارک استنادکننده به مقاله‌های منتشرشده در مجله‌های داخل کشور باشد در دسترس نیست، در این پژوهش از داده‌های پایگاه وب علوم که معتبرترین پایگاه استنادی جهان شمرده می‌شود، استفاده شد. براین اساس، هریک از ۱۸ حوزه موضوعی مختلف علوم انسانی و اجتماعی در پایگاه وب علوم مورد جستجو قرار گرفته و تمامی مقاله‌های ایرانی نمایه شده در این پایگاه در یک بازه زمانی ده ساله (۲۰۰۵-۲۰۱۴ میلادی) استخراج و ذخیره‌سازی شد. منظور از مقاله‌های ایرانی، تولیدات علمی در هریک از حوزه‌های موضوعی مورد بررسی است که حداقل یکی از نویسندگان آن دارای وابستگی سازمانی به دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی داخلی بوده است. در مطالعات علم‌سنجی رویکردهای مختلفی برای مطالعه میان‌رشتگی در علوم وجود دارد که از آن جمله می‌توان به تحلیل هم‌واژگانی^۳، هم‌تألیفی^۴، هم‌استنادی^۵ و استناد

1. Web of Science (WoS)

2. Thomson Reuters

3. Co-word Analysis

4. Co-authorship Analysis

5. Co-citation Analysis

مستقیم^۱ اشاره کرد (موریلو^۲، بوردونز و گومز، ۲۰۰۳). در پژوهش حاضر از روش استنادی مستقیم برای مطالعه ماهیت میان‌رشته‌ای حوزه‌های موضوعی هجده‌گانه علوم انسانی و اجتماعی استفاده شد. در این رویکرد، موضوع مقاله‌های استنادکننده به مقاله‌های منتشرشده در یک حوزه موضوعی استخراج شده و در قالب یک شبکه اجتماعی^۳ تحلیل می‌شوند. بر این اساس، می‌توان فرض کرد که هر چه مقاله‌های منتشرشده در یک حوزه، از حوزه‌های موضوعی بیشتر و متنوع‌تری استناد دریافت کنند، آن حوزه از ماهیت میان‌رشته‌ای بیشتری برخوردار خواهد بود (شومر^۴، ۲۰۰۴). در راستای مطالعه میان‌رشته‌ای ۱۸ حوزه موضوعی مختلف علوم انسانی و اجتماعی در پایگاه وب علوم، از شاخص‌های زیر استفاده می‌شود:

- درصد استنادهای دریافت شده هر حوزه موضوعی از همان حوزه؛
- درصد استنادهای دریافتی هر حوزه موضوعی از حوزه‌های دیگر؛
- تعداد حوزه‌های موضوعی استنادکننده به هر حوزه.

به منظور تحلیل داده‌های پژوهش، از روش‌های آمار توصیفی استفاده شد. همچنین نرم افزار تحلیل شبکه اجتماعی «یو.سی.آی.نت»^۵ برای مصورسازی روابط میان‌رشته‌ای حوزه‌های موضوعی مختلف مورد استفاده قرار گرفت. شایان ذکر است، داده‌های پژوهش حاضر در ماه‌های فروردین و اردیبهشت سال ۱۳۹۵ گردآوری شده و اطلاعات اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها و همچنین استنادهای دریافتی حوزه‌های موضوعی، متعلق به زمان مذکور است.

یافته‌های پژوهش

پرسش اول: ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌های مصوب وزارت علوم،

1. Direct Citation Analysis
 2. Morillo, Bordons & Gomez
 3. Social Network
 4. Schummer
 5. UCINet

تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی از چه ویژگی‌هایی برخوردار است؟

برای پاسخگویی به این پرسش اطلاعات مربوط به اعضای هیئت تحریریه ۵۱۸ مجله وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در ۱۸ حوزه موضوعی مختلف علوم انسانی و اجتماعی بررسی شد. یافته‌های پژوهش نشان داد مجله‌های مورد بررسی در مجموع دارای ۵۱۸۸ عضو هیئت تحریریه (۲۵۷۳ شخص منحصر به فرد) و به‌طور میانگین دارای ۱۰ عضو بوده‌اند. بیشترین میانگین تعداد اعضای هیئت تحریریه مربوط به مجله‌های حوزه ادیان، مذاهب و عرفان (۱۱/۵ عضو) و کمترین میانگین مربوط به مجله‌های حوزه فقه و حقوق (۸/۵۶ عضو) بوده است. بررسی وابستگی سازمانی اعضای هیئت مجله‌ها نشان می‌دهد در دو حوزه موضوعی اخلاق و فقه و حقوق، هیچ عضو وابسته به مؤسسه‌های خارج از کشور حضور نداشته است. از سوی مقابل، بیشترین درصد اعضای هیئت تحریریه وابسته به مؤسسه‌های خارجی در مجله‌های حوزه‌های ادبیات و زبان‌ها (۱۲/۹۷٪)، تاریخ (۱۲/۵٪) و کتابداری و آرشیو (۹٪) مشاهده شد. مطالعه مرتبه علمی اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها بیانگر این است که در هفت حوزه موضوعی بیشترین درصد اعضا به پژوهشگران دارای مرتبه دانشجویی و در ۱۱ حوزه دیگر به پژوهشگران دارای مرتبه استادی تعلق داشته است. بیشترین درصد اعضای هیئت تحریریه دارای مرتبه استادی در مجله‌های حوزه کتابداری و آرشیو (۶۳/۱٪) دیده می‌شود. همچنین مطالعه مؤسسه‌های دارای عضو هیئت تحریریه در مجله‌های علوم انسانی کشور نشان می‌دهد کمترین میزان مشارکت به حضور افرادی از تنها دو دانشگاه در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌هایی در حوزه‌های روان‌شناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی، علوم سیاسی و فقه و حقوق مربوط بوده است. این در حالی است که در ترکیب هیئت تحریریه مجله ایرانی «مطالعات زبان کاربردی»^۱ مربوط به حوزه ادبیات و زبان‌ها، اعضای از ۲۳ مؤسسه مختلف حضور داشته‌اند. اطلاعات مربوط به ویژگی اعضای

هیئت تحریریه ۱۸ حوزه موضوعی علوم انسانی و اجتماعی، در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. ویژگی اعضای هیئت تحریریه مجله‌های مصوب وزارت علوم،

تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی

حوزه	کُل مجله‌ها	مجله‌های بررسی شده	اعضای هیئت تحریریه	میانگین هیئت تحریریه	اعضای ایرانی (%)	اعضای خارجی (%)	استادیار (%)	دانشیار (%)	استاد (%)	دانشگاه‌های دارای هیئت تحریریه
اخلاق	۴۰	۵۰	۱۰	۰	۱۰۰	۱۰	۱۰	۱	۱	۶
ادیان، مذاهب و عرفان	۴۰	۴۵/۲۲	۱۴/۷۸	۵/۲۲	۹۴/۷۸	۱۱/۵	۱۱۵	۱۰	۱۰	۱۲-۵
ادبیات و زبان‌ها	۵۸/۱۶	۳۶/۷۶	۵/۰۸	۱۲/۹۷	۸۷/۰۳	۱۰/۸۴	۷۴۸	۶۹	۷۹	۲۳-۳
اقتصاد	۴۵/۵۸	۴۵/۳	۹/۱۲	۵/۳	۹۴/۷	۱۰/۶۲	۳۴۰	۳۲	۳۶	۱۱-۳
تاریخ	۵۰/۵۷	۳۹/۷۷	۱۰/۸	۱۲/۵	۸۷/۵	۹/۸	۱۷۶	۱۸	۲۷	۱۱-۳
تربیت بدنی	۳۵/۲۴	۵۷/۷۱	۷/۰۵	۰/۸۸	۹۹/۱۲	۸/۷۳	۲۲۷	۲۶	۲۸	۸-۴
جغرافیا	۵۰/۴۱	۴۴/۴۱	۵/۱۸	۳/۲۷	۹۶/۷۳	۱۰/۸	۳۶۷	۳۴	۴۰	۱۶-۳
حسابداری	۳۹/۸۲	۴۹/۵۶	۱۰/۶۲	۸	۹۲	۹/۴۲	۱۱۳	۱۲	۱۴	۱۱-۴
روان‌شناسی	۵۳/۲۷	۴۰/۱۹	۶/۵۴	۳/۴۳	۹۶/۵۷	۱۰/۰۳	۳۲۱	۳۲	۴۰	۱۲-۲
علوم اجتماعی	۴۵/۱۸	۴۲/۴۱	۱۲/۴۱	۲/۴۲	۹۷/۵۸	۱۰	۵۸۰	۵۸	۷۸	۱۱-۲
علوم تربیتی	۳۸/۶	۴۹/۲۴	۱۲/۱۶	۰/۹	۹۹/۱	۹/۴	۳۲۹	۳۵	۴۵	۱۱-۲
علوم سیاسی	۳۵/۶۳	۴۸/۳۶	۱۶/۰۱	۲/۹۴	۹۷/۰۶	۹	۳۰۶	۳۴	۴۷	۱۰-۲
قرآن و حدیث	۴۵/۷۴	۴۳/۹۵	۱۰/۳۱	۶/۲۸	۹۳/۷۲	۱۰/۶۲	۲۲۳	۲۱	۲۶	۱۳-۴
فقه و حقوق	۵۲/۵۷	۳۶/۴۳	۱۱	۰	۱۰۰	۸/۵۶	۲۹۱	۳۴	۳۹	۱۰-۲
فلسفه و کلام	۴۶/۵۱	۴۱/۵۷	۱۱/۹۲	۲/۹	۹۷/۱	۱۰/۴۲	۳۴۴	۳۳	۴۲	۱۰-۳
مالی	۳۹/۶۳	۴۳/۳۹	۱۶/۹۸	۱/۸۸	۹۸/۱۲	۸/۸۳	۵۳	۶	۹	۸-۳
مدیریت	۴۷/۵۱	۴۰/۲۳	۱۲/۲۶	۳/۲۶	۹۶/۷۴	۱۰/۰۴	۵۲۲	۵۲	۶۳	۱۱-۳
کتابداری و آرشیو	۶۳/۱	۲۷/۶	۹/۳	۹	۹۱	۱۱/۱۸	۱۲۳	۱۱	۱۴	۱۶-۳

پرسش دوم: کدام پژوهشگران دارای بیشترین عضویت در هیئت تحریریه مجلات مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی بوده‌اند؟

برای پاسخگویی به پرسش دوم پژوهش، میزان عضویت ۲۵۷۳ پژوهشگر در هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی کشور بررسی شد. یافته‌های پژوهش نشان داد «مصطفی محقق داماد»، «محسن جوادی» و «حمید خداداد حسینی» به ترتیب با عضویت در هیئت تحریریه ۱۸، ۱۴ و ۱۴ مجله از بیشترین میزان عضویت برخوردار بوده‌اند. در سوی مقابل ۱۵۱۳ پژوهشگر تنها عضو هیئت تحریریه یک مجله، ۴۳۱ پژوهشگر عضو هیئت تحریریه دو مجله و ۲۴۸ پژوهشگر عضو هیئت تحریریه سه مجله بوده‌اند. اسامی ده پژوهشگر دارای بیشترین عضویت در هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی، در جدول ۲ ارائه شده است.

پرسش سوم: کدام مؤسسه‌ها دارای بیشترین عضویت در مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی بوده‌اند؟

برای پاسخگویی به پرسش سوم پژوهش، وابستگی سازمانی ۲۵۷۳ شخص دارای عضویت در هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی بررسی شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بیشترین عضویت هیئت تحریریه به پژوهشگران دانشگاه‌های تهران (۳۸۷ عضو)، علامه طباطبایی (۱۸۵ عضو) آزاد اسلامی (۱۶۱ عضو)، شهید بهشتی (۱۲۵ عضو) و اصفهان (۱۱۶ عضو) تعلق داشته است. به طور کلی، اعضای از ۱۵۷ مؤسسه خارجی و ۱۴۸ مؤسسه داخلی در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی کشور قرار داشته‌اند (واحد‌های دانشگاه‌های پیام نور و آزاد اسلامی به عنوان یک مؤسسه واحد در نظر گرفته شده‌اند). اسامی ده مؤسسه دارای بیشترین عضویت در هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی کشور، در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۲. پژوهشگران دارای بیشترین عضویت در هیئت تحریریه
مجله‌های علوم انسانی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

رتبه	پژوهشگر	دانشگاه	رشته	تعداد مجله	حوزه‌های موضوعی مجله‌ها
۱	مصطفی محقق داماد	شهید بهشتی	فقه و حقوق	۱۸	علوم اجتماعی، علوم تربیتی، فقه و حقوق، فلسفه و کلام
۲	محسن جوادی	قم	فلسفه و کلام اسلامی	۱۴	اخلاق، ادیان مذاهب و عرفان، فلسفه و کلام
۳	حمید خدادادحسینی	تربیت مدرس	مدیریت	۱۴	علوم اجتماعی، علوم تربیتی، مدیریت
۴	حمیدرضا آیت الهی	پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	فلسفه	۱۳	ادبیات و زبان‌ها، علوم اجتماعی، فلسفه و کلام
۵	احمد بهشتی	تهران	فلسفه و کلام اسلامی	۱۳	ادیان مذاهب و عرفان، قرآن و حدیث، فقه و حقوق، فلسفه و کلام
۶	غلامرضا اعوانی	مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران	فلسفه	۱۲	ادیان مذاهب و عرفان، ادبیات و زبان‌ها، علوم اجتماعی، فلسفه و کلام
۷	اصغر افتخاری	امام صادق <small>علیه السلام</small>	علوم سیاسی	۱۲	علوم اجتماعی، علوم سیاسی، مدیریت
۸	غلامعلی افروز	تهران	روان‌شناسی	۱۲	تربیت بدنی، روان‌شناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی
۹	حامد صدقی	خوارزمی	زبان و ادبیات عرب	۱۲	ادیان مذاهب و عرفان، ادبیات و زبان‌ها، تاریخ، علوم تربیتی، قرآن و حدیث
۱۰	علی فتحی آشتیانی	علوم پزشکی بقیه الله	روان‌شناسی	۱۲	روان‌شناسی، علوم تربیتی، مدیریت

جدول ۳. مؤسسه‌های دارای بیشترین عضو هیئت تحریریه در مجله‌های علوم انسانی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

رتبه	دانشگاه	اعضای هیئت علمی عضو تحریریه مجله‌ها
۱	تهران	۳۸۷
۲	علامه طباطبایی	۱۸۵
۳	آزاد اسلامی	۱۶۱
۴	شهید بهشتی	۱۲۵
۵	اصفهان	۱۱۶
۶	فردوسی مشهد	۱۰۴
۷	تربیت مدرس	۱۰۴
۸	خوارزمی	۷۷
۹	شیراز	۶۹
۱۰	تبریز	۶۷

پرسش چهارم. کدام کشورها دارای بیشترین عضو هیئت تحریریه در مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی بوده‌اند؟

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد پژوهشگرانی از ۳۳ کشور دنیا در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی کشور حضور داشته‌اند. بیشترین عضویت به کشورهای آمریکا (۴۴ عضو)، انگلستان (۲۵ عضو)، فرانسه (۱۷ عضو)، هندوستان (۱۵ عضو) و کانادا (۱۳ عضو) تعلق داشته است. اسامی ده کشور دارای بیشترین عضویت در هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی کشور، در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. کشورهای دارای بیشترین عضو هیئت تحریریه در مجله‌های علوم انسانی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

رتبه	کشور	تعداد عضو هیئت تحریریه	تعداد مجله‌هایی که پژوهشگران کشور مربوط عضو هیئت تحریریه آن هستند
۱	آمریکا	۴۴	۵۹
۲	انگلستان	۲۰	۲۲
۳	فرانسه	۱۷	۲۲
۴	هندوستان	۱۵	۱۵
۵	کانادا	۱۳	۱۹
۶	آلمان	۱۱	۱۱
۷	استرالیا	۱۱	۱۶
۸	روسیه	۱۱	۱۱
۹	سوریه	۷	۷
۱۰	ایتالیا	۵	۵

پرسش پنجم: ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی از نظر تخصص موضوعی چگونه است و آیا این ترکیب با ماهیت میان‌رشته‌ای این حوزه‌ها مطابقت دارد؟

بررسی تخصص موضوعی اعضای هیئت تحریریه مجله‌های حوزه‌های هجده‌گانه علوم انسانی و اجتماعی، گویای این است که در مجله‌های حوزه‌های جغرافیا، روان‌شناسی، علوم سیاسی، قرآن و حدیث، فقه و حقوق، فلسفه و کلام، مالی و مدیریت تمامی اعضا دارای تخصص مربوط به مجله بوده و اعضای از رشته‌های دیگر حضور نداشته‌اند. در سوی مقابل ۳۷/۴٪ از اعضای هیئت تحریریه مجله‌های حوزه کتابداری و آرشیواداری تخصص در ۱۶ رشته دیگر بوده‌اند. حضور اعضای هیئت تحریریه از حوزه‌های موضوعی دیگر در مجله‌های «حسابداری» ۱۰/۶۲٪ و در «اخلاق» ۱۰٪ بوده است (جدول ۵).

ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها به عنوان شاخصی از میان‌رشتگی / ۹۷

جدول ۵. ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی از نظر تخصص موضوعی

حوزه موضوعی	درصد هیئت تحریریه از همان حوزه موضوعی	درصد هیئت تحریریه از حوزه‌های موضوعی دیگر	تعداد حوزه‌های موضوعی دیگر دارای عضو هیئت تحریریه
اخلاق	۹۰	۱۰	۱ (حقوق)
ادیان، مذاهب و عرفان	۹۸/۲۶	۱/۷۴	۱ (ادبیات فارسی)
ادبیات و زبان‌ها	۹۹/۳۳	۰/۶۷	۴ (علم اطلاعات، الهیات، روان‌شناسی، علوم تربیتی)
اقتصاد	۹۸/۲۳	۱/۷۷	۴ (ریاضی، مهندسی صنایع، مهندسی شیمی، علوم سیاسی)
تاریخ	۹۸/۳	۱/۷	۲ (شیمی، جغرافیا)
تربیت بدنی	۹۵/۶	۴/۴	۶ (روان‌شناسی، پزشکی، مدیریت، علوم تربیتی، آمار، جامعه‌شناسی)
جغرافیا	۱۰۰	۰	-
حسابداری	۸۹/۳۸	۱۰/۶۲	۳ (مدیریت، اقتصاد، ریاضی کاربردی)
روان‌شناسی	۱۰۰	۰	-
علوم اجتماعی	۹۹/۸۲	۰/۱۸	۱ (اقتصاد)
علوم تربیتی	۹۹/۷	۰/۳	۱ (مهندسی شیمی)
علوم سیاسی	۱۰۰	۰	-
قرآن و حدیث	۱۰۰	۰	-
فقه و حقوق	۱۰۰	۰	-

تعداد حوزه‌های موضوعی دیگر دارای عضو هیئت تحریریه	درصد هیئت تحریریه از حوزه‌های موضوعی دیگر	درصد هیئت تحریریه از همان حوزه موضوعی	حوزه موضوعی
-	۰	۱۰۰	فلسفه و کلام
-	۰	۱۰۰	مالی
-	۰	۱۰۰	مدیریت
۱۶ (روان‌شناسی، مدیریت، برق و کامپیوتر، زبان‌شناسی، ادبیات فارسی، فلسفه، مکانیک، شیمی، عمران، علوم تربیتی، علوم سیاسی، ارتباطات، جامعه‌شناسی، تاریخ، فقه و حقوق، اقتصاد)	۳۷/۴	۶۲/۶	کتابداری و آرشیو

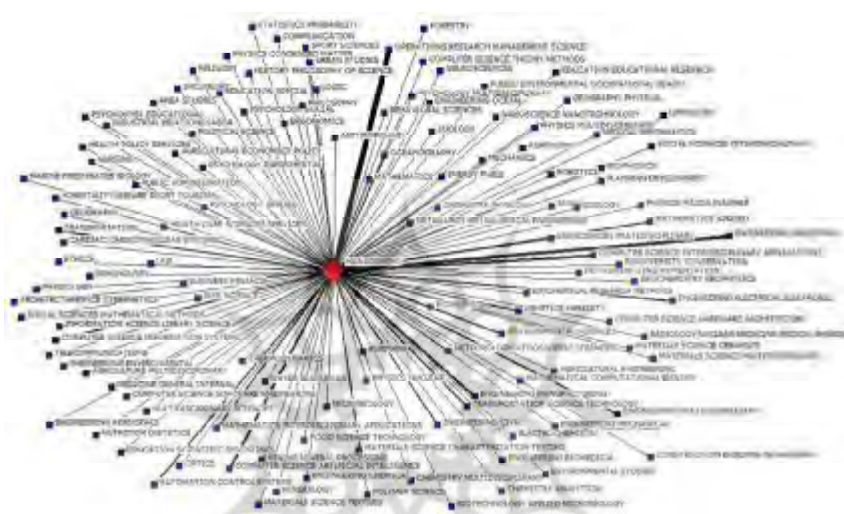
از سوی مقابل، مطالعه ماهیت میان‌رشته‌ای حوزه‌های موضوعی هجده‌گانه علوم انسانی و اجتماعی براساس موضوعات استنادکننده به مقاله‌های این حوزه‌ها در پایگاه وب علوم، در جدول ۶ ارائه شده است. براین اساس، بیشترین میزان استناد از حوزه‌های موضوعی دیگر به مقاله‌های حوزه اخلاق کشور تعلق دارد که ۸۶٪ استنادهای دریافتی مقاله‌های این حوزه، از سایر حوزه‌های موضوعی دریافت شده است. پس از اخلاق، حوزه‌های موضوعی تاریخ با ۸۳/۱۵٪ و جغرافیا با ۷۸/۹٪ استناد از سایر حوزه‌های موضوعی، دارای بیشترین سهم مقاله‌های استنادکننده از رشته‌های دیگر بوده‌اند. همچنین بررسی تعداد حوزه‌های موضوعی استنادکننده به مقاله‌های منتشرشده در هر یک از حوزه‌های هجده‌گانه علوم انسانی و اجتماعی کشور نشان می‌دهد مقاله‌های منتشرشده در رشته‌های مدیریت (۱۵۵)، کتابداری و آرشیو (۱۳۳)، تربیت بدنی و روان‌شناسی (۱۳۲) به‌طور گسترده‌ای از سوی پژوهشگران رشته‌های دیگر مورد استفاده و استناد قرار گرفته‌اند (شبکه استنادی مقاله‌های حوزه مدیریت به‌عنوان نمونه در تصویر ۱ قابل مشاهده است). باوجود ماهیت میان‌رشته‌ای بالای بسیاری از حوزه‌های موضوعی

علوم انسانی و اجتماعی کشور، این ماهیت با ترکیب تخصصی اعضای هیئت تحریریه مجله‌های این حوزه‌ها همخوانی ندارد. نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن نشان‌دهنده نبود رابطه آماری معنادار میان درصد استنادهای دریافت شده از حوزه‌های موضوعی دیگر و درصد اعضای هیئت تحریریه از حوزه‌های موضوعی دیگر ($r=0/69$, $p=0/794$) و همچنین میان تعداد حوزه‌های موضوعی استنادکننده و تعداد حوزه‌های موضوعی دارای عضو هیئت تحریریه ($r=0/175$, $p=0/501$) در هجده رشته مختلف علوم انسانی و اجتماعی کشور است. به بیان دیگر، در پژوهش حاضر نمی‌توان تنوع تخصص اعضای هیئت تحریریه مجله‌های علمی را به عنوان نمادی از ماهیت میان‌رشته‌ای آن حوزه علمی قلمداد نمود.

جدول ۶. ماهیت میان‌رشته‌ای حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی بر اساس استناد مستقیم

حوزه موضوعی	درصد استنادهای دریافت شده از همان حوزه موضوعی	درصد استنادهای دریافت شده از حوزه‌های موضوعی دیگر	تعداد حوزه‌های موضوعی استنادکننده
اخلاق	۱۴	۸۶	۶۲
ادیان، مذاهب و عرفان	۲۵/۷	۷۴/۱	۴۲
ادبیات و زبان‌ها	۶۱/۹	۳۸/۱	۴۳
اقتصاد	۳۱/۸	۶۸/۲	۱۰۹
تاریخ	۱۶/۸۵	۸۳/۱۵	۴۷
تربیت بدنی	۴۱	۵۹	۱۳۲
جغرافیا	۲۱/۱	۷۸/۹	۵۸
حسابداری	۷۵	۲۵	۷
روان‌شناسی	۲۷/۱	۷۲/۹	۱۳۲
علوم اجتماعی	۲۸/۷	۷۱/۳	۷۶
علوم تربیتی	۳۱/۵	۶۸/۵	۹۴
علوم سیاسی	۷۹	۲۱	۵
قرآن و حدیث	-	-	-
فقه و حقوق	۲۶/۴	۷۳/۶	۱۰
فلسفه و کلام	۳۴/۷	۶۵/۳	۴۷

حوزه موضوعی	درصد استنادهای دریافت شده از همان حوزه موضوعی	درصد استنادهای دریافت شده از حوزه‌های موضوعی دیگر	تعداد حوزه‌های موضوعی استنادکننده
مالی	۵۰/۶	۴۹/۴	۷۸
مدیریت	۲۷/۹	۷۲/۱	۱۵۵
کتابداری و آرشیو	۴۰/۵	۵۹/۵	۱۳۳

تصویر ۱. شبکه استنادی مستقیم مقاله‌های حوزه مدیریت (هریک از گره‌های آبی رنگ در شبکه یکی از حوزه‌های موضوعی است که مقاله‌های آنها به مقاله‌های حوزه مدیریت استناد کرده‌اند)

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف مطالعه ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه‌های علوم انسانی و بررسی رابطه تخصص موضوعی این افراد و ماهیت میان‌رشته‌ای حوزه‌های موضوعی انجام شد. در این راستا تعداد ۵۱۸ مجله دارای رتبه علمی پژوهشی و علمی ترویجی در ۱۸ حوزه موضوعی مختلف مطالعه شد. یافته‌های پژوهش نشان داد ۲۵۷۳ نفر در ۵۱۸۸ منصب عضویت هیئت تحریریه مجله‌ها مشغول به فعالیت بوده و هر مجله به طور میانگین ۱۰ عضو

هیئت تحریریه داشته است. آئین‌نامه^۱ تعیین اعتبار مجله‌های علمی کشور (دبیرخانه کمیسیون بررسی مجله‌های علمی کشور، ۱۳۹۰) حداقل تعداد اعضای هیئت تحریریه هر مجله را ۷ نفر عنوان می‌کند. این در حالی است که در بسیاری از مجله‌های معتبر بین‌المللی، تعداد اعضای هیئت تحریریه بسیار بیشتر از موارد بررسی شده در مجله‌های داخلی است. به عنوان نمونه، بررسی نویسندگان مقاله نشان می‌دهد مجله‌های بین‌المللی حوزه کتابداری و آرشیو‌نمایه شده در پایگاه گزارش استنادی مجله‌های متعلق به مؤسسه تامسون رویترز در سال ۲۰۱۴ میلادی به طور میانگین دارای ۲۴/۸ عضو هیئت تحریریه بوده‌اند. از آنجا که آئین‌نامه تعیین اعتبار مجله‌های علمی کشور سقفی برای اعضای هیئت تحریریه مشخص نکرده است، وجود ترکیب جامع‌تری از پژوهشگران دارای تخصص‌های مختلف می‌تواند در عملکرد خرد و سیاست‌گذاری کلان مجله‌ها تأثیرگذار باشد.

بررسی ترکیب بین‌المللی هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی کشور نشان داد بیشترین میزان حضور پژوهشگران وابسته به مؤسسات خارجی مربوط به مجله‌های حوزه ادبیات و زبان‌ها (۱۲/۹۷٪) بوده است که با توجه به ماهیت مجله‌های این حوزه، منطقی به نظر می‌رسد. در سوی مقابل، در مجله‌های دو حوزه موضوعی «اخلاق و فقه» و «حقوق»، هیچ عضو وابسته به مؤسسه‌های خارج از کشور مشاهده نمی‌شود. به طور کلی، پژوهشگرانی از ۳۳ کشور دنیا در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی کشور حضور داشته‌اند که بیشترین عضویت به کشورهای آمریکا (۴۴ عضو)، انگلستان (۲۰ عضو) و فرانسه (۱۷ عضو) تعلق داشته است. «عرفان منش و نوجوان» (۱۳۹۵) حضور پژوهشگران خارجی در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌ها را از عواملی معرفی می‌کنند که می‌تواند در افزایش میزان رؤیت بین‌المللی^۱ مجله‌ها مؤثر باشد. آئین‌نامه تعیین اعتبار مجله‌های علمی کشور نیز از حضور اعضای هیئت تحریریه بین‌المللی به عنوان شاخصی برای ارزیابی اعتبار مجله‌های کشور نام می‌برد (دبیرخانه کمیسیون بررسی

مجله‌های علمی کشور، ۱۳۹۰). با توجه به اهمیت نمایه‌سازی مجله‌های علمی کشور در پایگاه‌های اطلاعاتی و استنادی بین‌المللی، به نظر می‌رسد حضور پژوهشگران شاخص بین‌المللی در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌های ایرانی می‌تواند در افزایش وجهه و ماهیت بین‌المللی این مجله‌ها تأثیرگذار باشد.

بررسی مرتبه علمی اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها نشان داد بیشترین درصد اعضا در ۱۱ حوزه موضوعی به پژوهشگران دارای مرتبه استادی و در هفت حوزه موضوعی دیگر به پژوهشگران دارای مرتبه دانشیاری تعلق داشته است. همچنین بیشترین درصد اعضای هیئت تحریریه دارای مرتبه استادی در مجله‌های حوزه کتابداری و آرشیو (۶۳/۱٪) مشاهده شد. در سوی مقابل تنها ۹/۳٪ پژوهشگران با مرتبه استادیاری در هیئت تحریریه مجله‌های حوزه کتابداری و آرشیو حضور داشته‌اند. از آنجا که آئین‌نامه تعیین اعتبار مجله‌های علمی کشور حضور دو عضو هیئت علمی با مرتبه استادیاری در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌های علمی پژوهشی و چهار عضو با مرتبه استادیاری در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌های علمی ترویجی را در صورت دارا بودن سوابق علمی بسیار قوی مجاز می‌داند، به نظر می‌رسد مجله‌های رشته و کشور می‌توانند از تعداد بیشتری از پژوهشگران جوان و دارای تخصص‌های مرتبط در کنار پژوهشگران باتجربه در ترکیب هیئت تحریریه خود بهره‌گیرند. بررسی تعداد مؤسسه‌های دارای عضو در هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی و اجتماعی، نشان داد در کمترین مورد پژوهشگرانی از دو مؤسسه و در بیشترین مورد پژوهشگرانی از ۲۳ مؤسسه مختلف در شکل دهی هیئت تحریریه مجله سهیم بوده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان داد پژوهشگرانی از ۱۵۷ مؤسسه خارجی و ۱۴۸ مؤسسه داخلی در ترکیب هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی کشور قرار داشته‌اند. بیشترین میزان عضویت در هیئت تحریریه، به دانشگاه‌های تهران (۳۸۷ عضو)، علامه طباطبایی (۱۸۵ عضو) و آزاد اسلامی (۱۶۱ عضو) تعلق داشته است. برخی از پژوهش‌های پیشین رابطه آماری معناداری میان شاخص‌های عملکرد کیفی دانشگاه‌ها و تعداد پژوهشگران وابسته به آنها را که به عنوان اعضای هیئت تحریریه در

مجله‌های مختلف فعالیت می‌کنند، گزارش کرده‌اند (تریشمن و دیگران، ۲۰۰۰؛ اوربانیک، ۲۰۰۵). در پژوهش حاضر نیز بیشترین سهم از اعضای هیئت تحریریه مجله‌های هر حوزه به دانشگاه‌هایی تعلق داشت که در آن حوزه جزء دانشگاه‌های برجسته در زمینه آموزش و پژوهش شمرده می‌شوند.

نتایج پژوهش نشان داد ۵۸/۸٪ پژوهشگران تنها در هیئت تحریریه یک مجله عضویت داشته‌اند. با وجود این، حداکثر تعداد عضویت یک پژوهشگر در هیئت تحریریه ۱۸ مجله مختلف مشاهده شد. این در حالی است که آئین نامه تعیین اعتبار مجله‌های علمی کشور حداکثر تعداد عضویت در هیئت تحریریه مجله‌های علمی پژوهشی را برای افراد دارای مرتبه استادی ۵ مورد و برای افراد دارای مرتبه دانشیاری ۳ مورد بیان می‌کند (دبیرخانه کمیسیون بررسی مجله‌های علمی کشور، ۱۳۹۰). برخی از پژوهش‌های پیشین نیز توانایی‌های محدود، مشغله زیاد و وقت اندک پژوهشگران را عواملی می‌دانند که مانع فعالیت همزمان آنها به عنوان عضو هیئت تحریریه در مجله‌های متعدد می‌شود (بورگس و شاو، ۲۰۱۰). ممکن است عضویت یک فرد در ترکیب هیئت تحریریه تعداد زیادی مجله (مانند مورد مذکور) این دیدگاه را در جامعه علمی به وجود آورد که نام این پژوهشگران صرفاً برای افزایش وجهه و یا حصول شرایط لازم جهت اخذ مجوز و انتشار در فهرست اعضای هیئت تحریریه مجله قرار گرفته است؛ بخصوص اگر حیطه موضوعی مجله مطابق با علایق و سوابق پژوهشی آن فرد نیز نباشد.

در یکی دیگر از شاخص‌های بررسی شده در پژوهش حاضر، میزان چندرشته‌ای بودن ترکیب هیئت تحریریه مجله‌های حوزه‌های مختلف علوم انسانی مورد مطالعه قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد بیش‌ترین حضور اعضای هیئت تحریریه با تخصص‌هایی متفاوت از موضوع مجله‌ها، مربوط به مجله‌های حوزه کتابداری و آرشیو بوده است. به بیان دیگر ۳۷/۴٪ از اعضای هیئت تحریریه مجله‌های حوزه کتابداری و آرشیو دارای تخصص در رشته‌های دیگر نیز بوده‌اند. در ترکیب هیئت تحریریه این مجله‌ها پژوهشگرانی از رشته‌های روان‌شناسی، مدیریت، برق و کامپیوتر، زبان‌شناسی، ادبیات

فارسی، فلسفه، مهندسی مکانیک، مهندسی شیمی، مهندسی عمران، علوم تربیتی، علوم سیاسی، ارتباطات، جامعه‌شناسی، تاریخ، اقتصاد، فقه و حقوق مشاهده می‌شود. در این راستا «هیمز» (۲۰۰۷) از حضور پژوهشگرانی از رشته‌های مختلف در ترکیب هیئت تحریریه یک مجله به عنوان شاخصی که می‌تواند نشان‌دهنده بین‌رشته‌ای بودن آن مجله باشد، نام می‌برد. با توجه به اینکه سهم قابل توجهی از مقاله‌های منتشرشده برخی از مجله‌های حوزه کتابداری و آرشیو متعلق به پژوهشگران رشته‌های دیگر است (به عنوان مثال، پژوهشگران حوزه‌های مدیریت و فناوری اطلاعات در «پژوهش‌نامه پردازش و مدیریت اطلاعات» و مجله بین‌المللی «علوم اطلاع‌رسانی و مدیریت اطلاعات»، پژوهشگران حوزه‌های سیاست و فلسفه علم در مجله‌های «رهیافت» و «سیاست علم و فناوری» و همچنین پژوهشگران حوزه تاریخ در مجله «گنجینه اسناد»)، یافته فوق قابل توجیه و منطقی به نظر می‌رسد. از سوی دیگر، در برخی از حوزه‌های موضوعی دارای ماهیت میان‌رشته‌ای بالا مانند مدیریت، تربیت بدنی، روان‌شناسی، اقتصاد و علوم تربیتی، اعضای هیئت تحریریه معدودی از سایر حوزه‌های موضوعی دیده می‌شوند. وجود اعضای هیئت تحریریه دارای تخصص‌های مرتبط با رشته اصلی مقاله می‌تواند پژوهشگرانی از رشته‌های مختلف را به انجام مطالعات میان‌رشته‌ای و انتشار در مجله‌های مذکور ترغیب نماید. به طور کلی، در این پژوهش رابطه آماری معنادار میان درصد استنادهای دریافت‌شده از حوزه‌های موضوعی دیگر و درصد اعضای هیئت تحریریه از حوزه‌های موضوعی دیگر و همچنین میان تعداد حوزه‌های موضوعی استنادکننده و تعداد حوزه‌های موضوعی دارای عضو هیئت تحریریه در هجده رشته مختلف علوم انسانی و اجتماعی کشور، مشاهده نشد.

پژوهش حاضر از جمله اولین مطالعاتی است که با هدف بررسی ویژگی و ترکیب میان‌رشته‌ای اعضای هیئت تحریریه مجله‌های علمی کشور انجام می‌گیرد. یافته‌های این پژوهش می‌تواند سبب آگاهی هرچه بیشتر جامعه علمی در خصوص اهمیت و نقش خطیر اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها در تولید و خلق دانش شود و زمینه را برای انجام

مطالعات جامع‌تر در آینده فراهم آورد. به نظر می‌رسد فرایند انتخاب و ویژگی‌هایی که در گزینش اعضای هیئت تحریریه مجله‌های علمی کشور مورد توجه قرار می‌گیرد، تا حدودی شفاف و مشخص نیست. این پژوهش تلاش نمود تا حدودی ویژگی اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها را مشخص کند. با وجود این، مطالعات آتی می‌تواند یافته‌های پژوهش حاضر را تکمیل نماید و با بررسی دیدگاه‌های پژوهشگران درباره نقش و اهمیت اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها، به مطالعه نواقص و ضعف‌های موجود در فرایند نشر علمی و هم‌ترازخواهی از دیدگاه اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها بپردازد. مطالعه مشکلاتی که اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها در انجام وظایف محوله خود با آنها مواجه بوده‌اند نیز می‌تواند راهگشای امور و سبب بهبود کیفیت مجله‌های علمی کشور باشد. همچنین پیشنهاد می‌شود مقایسه ترکیب اعضای هیئت تحریریه مجله‌های علوم انسانی و اجتماعی با مجله‌های سایر حوزه‌های دانشی و همچنین مقایسه وضعیت مجله‌های داخلی با مجله‌های هم‌رشته در سطح بین‌المللی، در مطالعات آتی در دستور کار پژوهشگران قرار گیرد. همچنین مطالعه میزان تولیدات علمی و تأثیرگذاری استنادی اعضای هیئت تحریریه در مجله‌هایی که در آن به خدمت می‌پردازند، می‌تواند در پژوهش‌های آینده مبنای نظر قرار گیرد.

منابع

- دبیرخانه کمیسیون بررسی مجلات علمی کشور (۱۳۹۰). آئین‌نامه تعیین اعتبار مجلات علمی کشور، دبیرخانه کمیسیون بررسی مجلات علمی کشور، دسترسی (در ۱۳۹۵/۳/۳۰) از:
<http://www.msrt.ir/fa/rppc/Pages/Files/ScientificPublicationsCommission.aspx>
- عرفان منش، محمدمبین و فرشته جوان (۱۳۹۵). «میزان رویت و جایگاه بین‌المللی مجله‌های ایرانی نمایه شده در پایگاه گزارش استنادی مجلات»، پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۱(۳۲)، ۴۷-۷۰.
- قاسمی، علی اصغر و راضیه امامی مینبیدی (۱۳۹۴). نقش و جایگاه مطالعات میان‌رشته‌ای در رشد و توسعه علوم انسانی در کشور، مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۷(۴)، ۱-۱۹.
- Brinn, T. & Jones, M.J. (2008). The composition of editorial boards in accounting: a UK perspective. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 21, 5-35.

- Burgess, T.F. & Shaw, N.E. (2010). Editorial board membership of management and business journals: A social network analysis study of the Financial Times 40. *British Journal of Management*, 21(3), 627-648.
- Chan, K.C., Fok R.C.W. & Pan, M. (2001). Citation based finance journal rankings: an update. *Financial Practice & Education*, 10(1), 132-141.
- Chan, K.C. & Fok, R.C.W. (2003). Membership on editorial boards and finance department rankings. *Journal of Financial Research*, 26, 405-420.
- Hardin, W.G., Liano, K., Chan, K.C., & Fok, R.C. (2008). Finance editorial board membership and research productivity. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 31(3), 225-240.
- Kim, M.J. (2010). Visibility of Korean science journals: an analysis between citation measures among international composition of editorial board and foreign authorship. *Scientometrics*, 84(2), 505-522.
- Leydesdorff, L., & Rafols, I. (2011). Indicators of the interdisciplinarity of journals: Diversity, centrality, and citations. *Journal of Informetrics*, 5(1), 87-100.
- Morillo, F., Bordons, M. & Go´mez, I. (2003). Interdisciplinarity in science: a tentative typology of disciplines and research areas. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 53, 1238-1249.
- Morris, S. (1999). *Making national journals internationally visible*. Proceedings of International Symposium on Chinese Scientific Journals Being Included in the International Major Index Database, 18-21 November 1999, China.
- Nisonger, T.E. (2002). The relationship between international editorial board composition and citation measures in Political Science, Business and Genetics journals. *Scientometrics*, 54(2), 257-268.
- Ozbilgin, M. (2004). International human resource management academic parochialism in editorial boards of the top 22 journals on international human resource management. *Personnel Review*, 33, 205-221.
- Pagel, P.S., & Hudetz, J.A. (2011). Bibliometric analysis of anaesthesia journal editorial board members: correlation between journal impact factor and the median h-index of its board members. *British journal of Anaesthesia*, 107(3), 357-361.
- Pardeck, J.T. (2002). Scholarly productivity of editors of social work and psychology journals. *Psychological Reports*, 90, 1051-1054.
- Pearson, C.H., Mullen, R.W., Thomason, W.E., & Phillips, S.B. (2006). Associate editor's role in helping authors and upholding journal standards. *Agronomy Journal*, 98, 417-422.
- Stegmaier, M., Palmer, B., & Van Assendelft, L. (2011). Getting on the Board: the presence of women in political science journal editorial positions. *Political Science and Politics*, 44(4), 799-804.
- Trieschmann, J.S., Dennis, A.R., Northcraft, G.B., & Neimi, A.W. (2000). Serving multiple constituencies in business schools: MBA performance versus research performance. *The Academy of Management Journal*, 43(6), 1130-1141.
- Urbancic, F. (2005). Faculty representation on the editorial boards of leading marketing journals: An update of marketing department rankings. *Marketing*

- Review*, 15, 61-69.
- Weinrach, S.G., Thomas, K.R., Pruett, S.R., & Chan, F. (2006). Scholarly productivity of editorial board members of three American counseling and counseling psychology journals. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 28(3), 303-315.
 - Zsindely, S., Schubert, A., & Braun, T. (1982). Editorial gatekeeping patterns in international science journals: A new science indicator, *Scientometrics*, 4, 57-68.

